
ПРИКАЗ МОНОГРАФИЈЕ
АНА МАЦАНОВИЋ *СРПСКА ЈЕЗИКОСЛОВНА
ТЕРМИНОЛОГИЈА У 19. ВЕКУ*
(Београд, 2018, 394 стр.)

REVIEW OF THE MONOGRAPH
BY ANA MACANOVIĆ *SERBIAN LINGUISTIC
TERMINOLOGY IN 19TH CENTURY*
(Belgrade, 2018, 394 p.)

Ради се о монографији научног сарадника из Института за српски језик Српске академије наука и уметности у чијој основи се налази њена докторска дисертација *Језикословна терминологија код Срба у 19. веку*. Дисертација је одбрањена јуна 2016. године на Филолошком факултету Универзитета у Београду. Овим истраживањем и објављивањем монографије која је унеколико измењена и допуњена у односу на дисертацију – србистика је коначно добила детаљан опис лингвистичке термилошке грађе из српских научних, публицистичких и есејистичких дела објављиваних у периоду од 1801. до 1894. године. Термилошка грађа из 127 различитих извора класификована је не само тематски, дериватолошки и према врстама речи, него и структурално и етимолошки. Што је веома важно, издвојена језикословна терминологија упоређена је са савременом лингвистичком терминологијом, с циљем да се утврди у којој мери је потоња измењена у односу на прву и да ли у овоме постоји неки континуитет.

Увод монографије (стр. 11–34) садржи најпре објашњење појмова *терминологија* и *термин*, *језикословље* и *лингвистика*, затим кратак историјат истраживања о језику пре 19. века и детаљнији приказ истих истраживања у 19. веку, док нас на крају ауторка упознаје с циљевима, корпусом, предметом и методолошким оквиром истраживања, завршавајући прегледом досадашњих истраживања језикословне терминологије. У овом поглављу дато је објашњење коришћења

© Ружица ЛЕВУШКИНА, 2020

термина *језикословље* уместо данас далеко заступљенијег *лингвистика*: наине, термин *језикословије* доминирао је у српском језику у 19. веку за означавање науке о језику, а ауторка истраживање врши на материјалу из овог века.

У наставку је пет поглавља у којима је прикупљена термилошка грађа разврстана према језичким нивоима, те имамо обрађене:

- графијску и фонетско-фонолошку терминологију (стр. 81–136),
- прозодијску терминологију (стр. 137–173),
- морфолошку терминологију (стр. 175–314),
- синтаксичку терминологију (стр. 315–328).

Поред тога, једно поглавље посвећено је општим језикословним терминима (стр. 35–79), а на крају су: Закључак (стр. 329–353), списак извора (стр. 355–366) и литературе (стр. 367–382), именски и појмовни регистар (стр. 383–390), резимеи на енглеском и руском језику (391–394) и кратка информација о ауторки. Уводу претходи и кратка *Реч аутора* (стр. 9–10).

Материјал обилује мноштвом термилошких јединица од којих има интересантних изведеница, сложеница и вишечланих термилошких јединица. Потоње су заступљене у доста већој мери од једночланих термина (71,22% : 28, 78%). Грађа је представљена веома прегледно: на почетку сваког поглавља дају се табеле које поред самих термина у првој колони, садрже – у другој и трећој колони – извор, односно годину у којој је термин забележен. Затим се сваки термин подробно анализира. На одговарајућим местима термини су приказани у дијаграмима. На пример, термини за ћирилично писмо представљени су на дијаграму (стр. 85) из кога се јасно види да је ово писмо називано још: *кирилица*; *азбука Срба источне вере*; *Ћирилова буквица*; *ћириловска буквица*; *ћириловска азбука*; *азбука Кирилова/Кирилева*; *словенска/славенска азбука*; *словенска/славенска буквица*. Термини којима су се називале врсте речи и њихове категорије такође су представљени дијаграмима итд.

Поред дијаграма и табела, ауторка је у представљању грађе користила и графиконе. Тако на пример, на графикону бр. 5 (стр. 350) видимо да је у грађи највише морфолошких термина, а најмање синтаксичких (ако изузмемо параметар "остала језичка терминологија"). На графикону је представљена и заступљеност типова извора у корпусу (стр. 29). Од укупно 8000 ексцерпираних страна, највише је дела научног, публицистичког и есејистичког карактера (стр. 82). Остатак материјала сачињавају: 21 граматика, 19 монографија на тему језика, три буквара и два правописа.

На крају сваког поглавља постоје *Закључне напомене* у којима се прегледно резимира садржај анализираних на претходним страницама. У овим целинама нарочито су драгоцене табеле синонима. На пример, у табели на стр. 75 представљени су синонимни термини који се односе на језик и научне дисциплине које се њиме баве. Док је сам језик називан двама терминима (*језик* и *јазик*), наука о језику називана је: *писменицом*, *граматиком*, *језиконауком*, *језикознанијем*, *филологијом*, *љубословљем*, *језикословијем*, *филолођијом*, *науком о говору*, *глотицом*, *лингвистиком* и *лингвистичком науком*. Поред сваког од ових термина забележена је година када је први пут употребљен дати термин у анализираном корпусу. Тако сазнајемо, на пример, да се термин *лингвистика* почео употребљавати 1888. године, а *језикословије* 1843.

Ауторка кроз анализу истиче разне лингвистичке специфичности појединих термина. На пример, скреће пажњу на бројне и интересантне сложенице са дериватолошког аспекта (стр. 79). Ради се о сложеницама чија је прва компонента лексема *језик*: *језикоиспитатељ*, *језикоградитељ*, *језикоправитељ*, *језикочиститељ*, *језикозналац*, *језикописац*, *језикопознавалац* и *језикоправитељ*. Такође, с правом примећује и то да је дискутабилно да ли су лексеме *језикоочиститељ*, *језикоправитељ* и *језикоградитељ* заиста термини, с обзиром на контекст у коме су употребљене. Даље, интересантна је, на пример, еволуција термина којима се именовао *акцент* у 19. веку, приказана на Табели 16 (стр. 173): *удареније гласа* хронолошки касније постало је *ударање гласа*, а потом *удар гласа*; термин *пригласило* касније је "прерастао" у *пригласица*; *гласоудареније* је еволуирало у *гласоударење*, а потом у *гласоудар* и *гласоударење*. Најкасније се користио термин *наглас*, хронолошки паралелно с термином *нагласак*, док су *наглашавање* и *наглашивање* употребљени крајем овог века (1894). Код синонимних термина за појам *глас* налазимо чак четири деминутивне форме, што је реткост у терминологији: *гласак*, *гласић*, *глашчић* и *звучић* (стр. 134).

Занимљиво је истаћи и податке о семантичком варирању термина (341–349). Оно је заступљено код само 31 термина (од укупно 1092). На пример, термини *граматика* и *етимологија* коришћени су чак у по четири различита значења, термини *слог*, *слово*, *правопис*, *прилог*, *име*, *језик*, *нар(ј)еч(и)је*, *знак* и *гласоудареније* јављали су се у по три различита значења, а остали термини (*азбука*, *акцент*, *апостроф*, *број*, *глас*, *гласник*, *ортографија*, *писме*, *писменица*, *писмо*, *подлог*,

правописаније, правописање, прид(ј)ев, природ, причастије, прозодија, свежа, синтакса, словопроизведеније) су били двозначни.

Изузетно су корисни подаци које је ауторка навела упоређујући језикословне термине 19. века са савременом лингвистичком терминологијом. У табели 48 (стр. 351–352) налазимо све термине који су се користили и у 19. веку, а користе се у науци о језику и сада. Иако је 82,51% анализираних терминологије изашло из употребе, интересантни су подаци које се то терминолошке јединице из 19. века употребљавају у лингвистици и данас. Њих је укупно 191 и разврстане су по језичким нивоима. Како то сама ауторка закључује, преостаје још да се проучи језикословна терминологија других лингвистичких дисциплина као што су творба речи, лексикологија, лексикографија, стилистика, ортографија, дијалектологија и термини који се односе на језичке идиоме.

Рекли бисмо на крају да је дата монографија написана језиком веома приступачним не само за стручњаке и да је грађа представљена, као што је већ наглашавано – изузетно прегледно и јасно. Сваки лингвистички термин прецизно је објашњен, укључујући и оне који нису из грађе, тј. термине савремене лингвистике (потоње је ауторка чинила махом у фуснотама). Као таква, монографија је погодна и као уџбеничка литература, првенствено, али не и искључиво, за предмете терминологија и славеносербски језик. Неће бити претеривање да кажемо да она представља ризницу српског лингвистичког знања 19. века.

Српско језикословље – да завршимо користећи како ауторкин термин тако и њен закључак – овом монографијом добило је извор за стварање речника српске лингвистичке терминологије, свакако најпре оне која је била у оптицају у 19. веку, али и савремене.

Руџица ЛЕВУШКИНА
Ružica LEVUŠKINA

ORCID 0000-0003-3559-1085

DOI 10.51587/2522-980X-2020-004-90-93